

Piotr Durniat
I rok, Fizyka
Wtorek, 8:00-10:15

Data wykonania pomiarów:
27.05.2025

Prowadząca:
dr Iwona Mróz

Ćwiczenie nr 38

Pomiar napięcia powierzchniowego

Spis treści

1	Wstęp teoretyczny	2
1.1	Napięcie powierzchniowe	2
1.2	Zjawiska związane z napięciem powierzchniowym	2
1.3	Metody pomiaru napięcia powierzchniowego	2
2	Opis doświadczenia	3
2.1	Metoda odrywania	3
2.2	Metoda stalagmometru	3
3	Opracowanie wyników pomiarów	3
3.1	Tabele pomiarowe	3
3.2	Obliczenia	4
3.3	Obliczenia niepewności	5
4	Ocena niepewności pomiaru	7
5	Wnioski	7
6	Wykresy	7

1 Wstęp teoretyczny

1.1 Napięcie powierzchniowe

Napięcie powierzchniowe jest zjawiskiem fizycznym występującym na granicy faz, najczęściej ciec-z-gaz, i wynika z oddziaływań międzycząsteczkowych w cieczy. Częsteczki znajdujące się wewnątrz cieczy oddziałują z sąsiednimi cząsteczkami we wszystkich kierunkach, natomiast cząsteczki na powierzchni oddziałują głównie z cząsteczkami znajdującymi się pod nimi. Ta nierównowaga sił powoduje, że powierzchnia cieczy zachowuje się jak napięta błona, dążąc do przyjęcia kształtu o minimalnej powierzchni.

Napięcie powierzchniowe (σ) definiuje się jako stosunek siły (F) działającej stycznie do powierzchni cieczy wzdłuż linii o długości (l):

$$\sigma = \frac{F}{l} \quad (1)$$

Jednostką napięcia powierzchniowego w układzie SI jest N/m (newton na metr).

1.2 Zjawiska związane z napięciem powierzchniowym

Na granicy ośrodków ciec-z-ciało stałe-gaz obserwuje się zjawisko menisku (wklęsłego lub wypukłego), zależnie od oddziaływań między cieczą a ciałem stałym. Jeśli siły przyciągania między cząsteczkami cieczy a ciałem stałym są silniejsze niż między samymi cząsteczkami cieczy, powstaje menisk wklęsły (np. woda w szklanej rurce). W przeciwnym przypadku tworzy się menisk wypukły (np. rtęć w szklanej rurce).

Zjawisko włoskowatości (kapilarności) jest bezpośrednim skutkiem napięcia powierzchniowego i zwilżalności powierzchni. Polega ono na samorzutnym podnoszeniu się lub obniżaniu cieczy w wąskich kapilarach. Wysokość słupa cieczy w kapilarze zależy od napięcia powierzchniowego, gęstości cieczy oraz promienia kapilary.

1.3 Metody pomiaru napięcia powierzchniowego

W niniejszym ćwiczeniu wykorzystano dwie metody pomiaru napięcia powierzchniowego:

- **Metoda odrywania** - polega na pomiarze siły F potrzebnej do oderwania płytki od powierzchni cieczy. Napięcie powierzchniowe σ jest zdefiniowane jako siła działająca na jednostkę długości krawędzi. Całkowita długość krawędzi styku płytki (o długości l i grubości d) z cieczą wynosi $2(l + d)$. Zatem siła napięcia powierzchniowego F (równa sile odrywania, po uwzględnieniu ciężaru płytki oraz przy założeniu kąta zwilżania $\gamma \approx 0$, czyli $\cos \gamma \approx 1$) wyraża się jako $F = \sigma \cdot 2(l + d)$. Przekształcając ten wzór, otrzymujemy:

$$\sigma = \frac{F}{2(l + d)} \quad (2)$$

gdzie F to mierzona siła odrywania (po skompensowaniu ciężaru płytki), l to długość płytki, a d to jej grubość.

- **Metoda stalagmometru** - opiera się na pomiarze masy kropeł cieczy, które odrywają się od kapilary o znanym promieniu. Napięcie powierzchniowe wyznacza się, porównując masy kropeł badanej cieczy i cieczy wzorcowej o znanym napięciu powierzchniowym.

Napięcie powierzchniowe zależy od temperatury (na ogół maleje liniowo wraz z jej wzrostem) oraz od obecności zanieczyszczeń i substancji powierzchniowo czynnych, które mogą znacząco obniżyć jego wartość.

Wstęp teoretyczny został opracowany na podstawie podręcznika [3] oraz materiałów dydaktycznych Politechniki Wrocławskiej [2].

2 Opis doświadczenia

Celem doświadczenia było wyznaczenie napięcia powierzchniowego dla wody destylowanej, alkoholu i acetonu przy użyciu dwóch metod: metody odrywania oraz metody stalagmometru.

2.1 Metoda odrywania

Pomiary wykonano przy użyciu wagi torsyjnej (Rys. 1 w instrukcji).

1. Zmierzono 3-krotnie grubość d płytki pomiarowej za pomocą śruby mikrometrycznej oraz długość jej podstawy l za pomocą suwmiarki. Płytkę następnie osuszono i zawieszono na haczyku wagi.
2. Odaretowano wagę i zważono płytkę, notując jej masę spoczynkową (wskazanie wagi bez dodatkowego obciążenia).
3. Pod płytkę podstawiono naczynko z badaną cieczą (wodą destylowaną) tak, aby dolna krawędź płytki niemal dotykała powierzchni cieczy. Waga była zaaretowana.
4. Odaretowano wagę, doprowadzając do zanurzenia dolnej części płytki w cieczy. Następnie powoli obracano pokrętkę wagi, zwiększając siłę, aż do momentu oderwania płytki od powierzchni cieczy. Odczytano maksymalną siłę F (wskazanie wagi w jednostkach masy [mg]) działającą w momencie odrywania.
5. Pomiar siły odrywającej F wykonano 10-krotnie dla wody destylowanej.
6. Kroki 3-5 powtórzono dla alkoholu i acetonu.

2.2 Metoda stalagmometru

1. Zważono czyste i osuszone naczynko pomiarowe.
2. Sprawdzone drożność kapilary stalagmometru i zmierzono jej zewnętrzny promień R .
3. Napełniono naczynko 30 kroplami wody destylowanej, które odrywały się od kapilary, a następnie zważono naczynko z cieczą.
4. Pomiar masy 30 kropel (krok 3) powtórzono 3-krotnie dla wody destylowanej.
5. Zanotowano temperaturę otoczenia.
6. Kroki 1, 3 i 4 powtórzono dla alkoholu i acetonu.

3 Opracowanie wyników pomiarów

3.1 Tabele pomiarowe

Długość płytki l [mm]
9,5

Tabela 1: Zmierzona długość płytki pomiarowej.

Grubość płytki [mm]		
Wskazanie	Błąd wskazania zerowego (Δd)	Wartość skorygowana
0,92	0,46	0,46

Tabela 2: Pomiar grubości płytki pomiarowej wraz z korektą błędu wskazania zerowego.

Masa spoczynkowa [mg]
272

Tabela 3: Masa spoczynkowa płytki pomiarowej.

Siła odrywająca [mg]			
Pomiar	Woda	Alkohol	Aceton
1	398	308	312
2	394	310	312
3	392	310	310
4	392	310	314
5	396	312	312
6	396	308	312
7	398	308	314
8	398	310	314
9	398	312	314
10	398	310	312

Tabela 4: Siła odrywająca płytkę dla różnych cieczy.

3.2 Obliczenia

Obliczono średnią arytmetyczną wartości siły odrywającej płytkę $\bar{F}_{\text{mg}}$ (wskazania wagi w jednostkach masy [mg]) dla każdej cieczy na podstawie 10 pomiarów.

$$\bar{F}_{\text{mg}} = \frac{\sum_{i=1}^n F_i}{n}$$

gdzie F_i to kolejne pomiary siły, a n to liczba pomiarów ($n = 10$).

Od każdego pomiaru siły odrywającej należy odjąć masę spoczynkową płytki m_0 , aby uzyskać siłę netto:

$$F_{\text{netto}} = F_{\text{zmierzone}} - m_0$$

Przeliczono średnią siłę netto $\bar{F}_{\text{N}}$ na niutony [N], wykorzystując zależność, że 1 [mg] odpowiada sile $9,807 \cdot 10^{-6}$ [N].

$$\bar{F}_{\text{N}} = \bar{F}_{\text{netto}} \cdot 9,807 \cdot 10^{-6} \text{ N/mg}$$

Obliczono wartość napięcia powierzchniowego σ dla każdej cieczy, korzystając ze wzoru (2):

$$\sigma = \frac{\bar{F}_{\text{N}}}{2(l + d)}$$

Wymiary płytki:

- Długość (l): 9,5 mm = 0,00950 m
- Grubość skorygowana (d_{sk}): 0,46 mm = 0,00046 m
- Obwód całkowity $2(l + d_{\text{sk}}) = 2(0,00950 + 0,00046) = 0,01992$ m

Przykładowe obliczenia dla wody destylowanej:

Średnia siła odrywająca (wskazanie wagi):

$$\begin{aligned}\bar{F}_{\text{mg, woda}} &= \frac{398 + 394 + 392 + 392 + 396 + 396 + 398 + 398 + 398 + 398}{10} \\ &= \frac{3960}{10} = 396,00 \text{ mg}\end{aligned}$$

Siła netto (po odjęciu masy spoczynkowej $m_0 = 272,00 \text{ mg}$):

$$\begin{aligned}\bar{F}_{\text{netto, woda}} &= 396,00 - 272,00 = 124,00 \text{ mg} \\ &= 124,00 \cdot 9,807 \cdot 10^{-6} = 0,00121607 \text{ N}\end{aligned}$$

Napięcie powierzchniowe wody:

$$\sigma_{\text{woda}} = \frac{0,00121607}{0,01992} = 0,0610 \frac{\text{N}}{\text{m}}$$

Wyniki obliczeń dla wszystkich cieczy:

Ciecz	$\bar{F}_{\text{mg}}$ [mg]	$\bar{F}_{\text{netto}}$ [mg]	$\bar{F}_{\text{N}}$ [N]	σ [N/m]
Woda destylowana	396,00	124,00	0,00121607	0,0610
Alkohol	309,80	37,80	0,00037070	0,0186
Aceton	312,60	40,60	0,00039816	0,0200

Tabela 5: Zestawienie obliczonych wartości siły odrywającej i napięcia powierzchniowego.

Poniższa tabela 6 przedstawia wartości napięcia powierzchniowego (w N m^{-1}) dla wody, etanolu i acetonu w temperaturze 20°C . Główne wartości pochodzą ze źródła [1].

Substancja	Napięcie powierzchniowe (N/m)
Woda	0,07280
Etanol	0,02210
Aceton	0,02520

Tabela 6: Wartości napięcia powierzchniowego dla wybranych cieczy w temp. 20°C .

3.3 Obliczenia niepewności

Niepewność złożoną napięcia powierzchniowego $u_c(\sigma)$ obliczono korzystając z prawa przenoszenia niepewności standardowych. Dla funkcji $\sigma = \frac{F}{2(l+d)}$:

$$u_c(\sigma) = \sqrt{\left(\frac{\partial \sigma}{\partial F}\right)^2 u^2(F) + \left(\frac{\partial \sigma}{\partial l}\right)^2 u^2(l) + \left(\frac{\partial \sigma}{\partial d}\right)^2 u^2(d)}$$

Pochodne cząstkowe wynoszą:

$$\begin{aligned}\frac{\partial \sigma}{\partial F} &= \frac{1}{2(l+d)} \\ \frac{\partial \sigma}{\partial l} &= -\frac{F}{2(l+d)^2} = -\sigma/(l+d) \\ \frac{\partial \sigma}{\partial d} &= -\frac{F}{2(l+d)^2} = -\sigma/(l+d)\end{aligned}$$

Składowe niepewności:

1. Niepewność pomiaru siły $u(F)$ składa się z:

- Niepewności typu A (rozrzut pomiarów):

$$u_A(F) = \sqrt{\frac{1}{N-1} \sum_{i=1}^N (F_i - \bar{F})^2}$$

- Niepewności typu B (dokładność wagi): $u_B(F) = \frac{1 \text{ mg}}{\sqrt{3}} \cdot 9,807 \cdot 10^{-6} \text{ N/mg}$

2. Niepewność pomiaru długości $u(l)$:

$$u(l) = \frac{0,05 \text{ mm}}{\sqrt{3}} = 0,029 \text{ mm} = 2,9 \cdot 10^{-5} \text{ m}$$

3. Niepewność pomiaru grubości $u(d)$:

$$u(d) = \frac{0,01 \text{ mm}}{\sqrt{3}} = 0,0058 \text{ mm} = 5,8 \cdot 10^{-6} \text{ m}$$

Przykładowe obliczenia dla wody:

Niepewność typu A siły (dla wody):

$$\begin{aligned} u_A(F) &= \sqrt{\frac{1}{9} \sum_{i=1}^{10} (F_i - 124,00)^2 \text{ mg} \cdot 9,807 \cdot 10^{-6} \text{ N/mg}} \\ &= 0,000008 \text{ N} \end{aligned}$$

Niepewność typu B siły:

$$u_B(F) = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot 9,807 \cdot 10^{-6} = 0,000006 \text{ N}$$

Całkowita niepewność siły:

$$u(F) = \sqrt{u_A^2(F) + u_B^2(F)} = 0,000010 \text{ N}$$

Podstawiając do wzoru na niepewność złożoną napięcia powierzchniowego:

$$\begin{aligned} u_c(\sigma) &= \sqrt{\left(\frac{1}{0,01992}\right)^2 (0,000010)^2 + \left(-\frac{0,0610}{0,00996}\right)^2 (2,9 \cdot 10^{-5})^2 + \left(-\frac{0,0610}{0,00996}\right)^2 (5,8 \cdot 10^{-6})^2} \\ &= 0,0005 \text{ N/m} \end{aligned}$$

Wyniki końcowe z niepewnościami:

Ciecz	σ [N/m]	$u_c(\sigma)$ [N/m]
Woda destylowana	0,0610	0,0005
Alkohol	0,0186	0,0004
Aceton	0,0200	0,0004

Tabela 7: Wartości napięcia powierzchniowego wraz z niepewnościami standardowymi złożonymi.

4 Ocena niepewności pomiaru

5 Wnioski

W ramach przeprowadzonego doświadczenia wyznaczono wartości napięcia powierzchniowego dla trzech cieczy w temperaturze pokojowej:

- Woda destylowana: $\sigma = 0,0610 \text{ N/m}$, $u_c(\sigma) = 0,0005 \text{ N/m}$
- Alkohol: $\sigma = 0,0186 \text{ N/m}$, $u_c(\sigma) = 0,0004 \text{ N/m}$
- Aceton: $\sigma = 0,0200 \text{ N/m}$, $u_c(\sigma) = 0,0004 \text{ N/m}$

Otrzymane wartości są znacząco niższe od wartości tablicowych, które wynoszą odpowiednio:

- Woda destylowana: $\sigma_{\text{ref}} = 0,0728 \text{ N/m}$ (w temp. 20°C)
- Alkohol etylowy: $\sigma_{\text{ref}} = 0,0223 \text{ N/m}$ (w temp. 20°C)
- Aceton: $\sigma_{\text{ref}} = 0,0237 \text{ N/m}$ (w temp. 20°C)

Różnice między wartościami zmierzonymi a tablicowymi mogą wynikać z kilku czynników:

1. Niedokładności metody pomiarowej - metoda odrywania jest wrażliwa na dokładne ustawienie płytki względem powierzchni cieczy.
2. Temperatura - napięcie powierzchniowe maleje wraz ze wzrostem temperatury, a pomiary były wykonywane w warunkach laboratoryjnych, gdzie temperatura mogła być wyższa niż referencyjna.
3. Czystość użytych cieczy - szczególnie w przypadku wody destylowanej, gdzie śladowe zanieczyszczenia mogą znacząco wpłynąć na wynik.

Analiza błędów względnych względem wartości tablicowych wykazała systematyczne zaniżenie wyników o podobną wartość procentową dla wszystkich cieczy:

- Woda: $\delta = 16,2\%$ (różnica bezwzględna: $0,0118 \text{ N/m}$)
- Alkohol: $\delta = 16,6\%$ (różnica bezwzględna: $0,0037 \text{ N/m}$)
- Aceton: $\delta = 15,6\%$ (różnica bezwzględna: $0,0037 \text{ N/m}$)

Zbliżone wartości błędów względnych (około 16%) dla wszystkich badanych cieczy sugerują obecność systematycznego błędu w metodzie pomiarowej, który w podobnym stopniu wpływa na wszystkie wykonane pomiary.

Niepewności pomiarowe są stosunkowo małe (rzędu 1-2% wartości mierzonej), co świadczy o dobrej powtarzalności pomiarów.

6 Wykresy

Literatura

- [1] DataPhysics Instruments GmbH. Surface tension values of some common test liquids for surface energy analysis. <https://www.surface-tension.de/common-liquids/>, 2024. Accessed on June 2, 2025.
- [2] Zbigniew Gumieny. Napięcie powierzchniowe. <https://lpf.wppt.pwr.edu.pl/opisy/cw033.pdf>, 2023.
- [3] William Moebs, Samuel J. Ling, and Jeff Sanny. *Fizyka dla szkół wyższych, Tom 2*. OpenStax, 2018. Dostęp: 14.04.2024.